

УДК 378.091.212: 005.336.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-2-6>**Світлана ЛИСЮК,***orcid.org/0000-0001-8566-484X*

кандидат мистецтвознавства, заслужений працівник культури України,
доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
(Одеса, Україна) svitlanalysyuk@gmail.com

ВИКОНАВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ І СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКІЛ

Проаналізовано проблему професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл до виконавської діяльності. Актуалізовано роль теоретичних знань і практичних умінь у професійному становленні майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. Висвітлено специфіку музичної педагогічної підготовки, яка поєднує в собі педагогічну та музично-виконавську діяльність.

Мета статті – проаналізувати виконавську діяльність майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Наукова новизна: обґрунтовано потребу у професійній підготовці до виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Для реалізації мети дослідження використано такі теоретичні та емпіричні методи: теоретичний аналіз, порівняння та зіставлення – для визначення стану розкриття проблеми дослідження виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл у науковій педагогічній літературі.

Проаналізовано потребу самостійного узагальнення й систематизації отриманих знань студентами закладів вищої освіти. Виокремлено положення, які сприяють удосконаленню виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. Вказано на необхідність складників теоретичної та практичної підготовки студентів закладів вищої освіти. Охарактеризовано проблему роботи студентів над вивченням музичного твору, поєднанням з умінням прочитання нотного запису фортепіанної музики. Обґрунтовано специфіку прочитання авторського нотного запису. Висвітлено, що виконавська діяльність є однією з пріоритетних на сучасному етапі, її можна вважати ключовою в структурі професійної компетентності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Ключові слова: виконавська діяльність, інтерпретація, майбутні педагоги дитячих музичних і спеціалізованих шкіл, музичні твори, музично-виконавські вміння.

Svitlana LYSYUK,*orcid.org/0000-0001-8566-484X*

Candidate of Art History, Honored Worker of Culture of Ukraine,
Associate Professor at the Department of General and Specialized Piano
Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music
(Odesa, Ukraine) svitlanalysyuk@gmail.com

PERFORMANCE ACTIVITIES OF FUTURE TEACHERS OF CHILDREN'S MUSIC AND SPECIALIZED SCHOOLS

The article analyzes the problem of professional training of future teachers of children's music and specialized schools for performance. The role of theoretical knowledge and practical skills in the professional development of future teachers of children's music and specialized schools is actualized. The specifics of music pedagogical training, which combines pedagogical and musical and performing activities, are highlighted.

The purpose of the article is to analyze the performance of future teachers of children's music and specialized schools.

Scientific novelty: the need for professional training for performing activities of future teachers of children's music and specialized schools is substantiated.

To achieve the purpose of our study, the following theoretical and empirical methods were used: theoretical analysis, comparison and juxtaposition – to determine the state of disclosure of the problem of performing activities of future teachers of children's music and specialized schools in the scientific pedagogical literature.

The need for independent generalization and systematization of the acquired knowledge by students of higher education institutions is analyzed. The provisions that contribute to the improvement of the performance of future teachers of children's music and specialized schools are highlighted. The necessity of components of theoretical and practical training of students of higher education institutions is pointed out. The problem of students' work on the study of a

musical work combined with the ability to read the musical notation of piano music is described. The specifics of reading the author's musical notation are substantiated. It is highlighted that performing activity is one of the priorities at the present stage, it can be considered key in the structure of professional competence of future teachers of children's music and specialized schools.

Key words: *performing activity, interpretation, future teachers of children's music and specialized schools, musical works, musical performing skills.*

Постановка проблеми. Соціальні, політичні та економічні зміни, які відбуваються в Україні, суттєво впливають на процеси модернізації системи професійної музично-педагогічної освіти. Серед актуальних завдань вищої школи центральне місце належить пошуку оптимальних шляхів підготовки педагогічних кадрів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. «Сучасний учитель музики, – на думку Н. Лаврентьевої, – повинен бути конкурентно спроможним, вміти швидко адаптуватися до мінливих умов своєї професійної діяльності, володіти творчим мисленням, сучасними психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, які визначають його професійну компетентність, систематично поповнювати свої знання, постійно вдосконалювати спеціальні вміння, узагальнювати й переносити їх на різні види музично-педагогічної діяльності» (Лаврентьева, 2016: 38).

З огляду на зміни, які відбуваються в суспільстві, зростає роль одного з пріоритетних напрямів підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл у галузі музичного мистецтва – виконавського напрямку, який є основою музично-педагогічної діяльності.

Процес виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл не досить вивчено, незважаючи на те, що в педагогіці музичної освіти накопичений досвід щодо формування виконавських умінь і навичок. Проблема виконавської діяльності на сучасному етапі є актуальною і створює передумови для її дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл досліджували провідні науковці в галузі музичної педагогічної освіти: О. Андрейко, Б. Критський, Е. Курішев, В. Муцмахер, Л. Рапацька, О. Шульпяков, Г. Ципін. Формуванню творчих якостей музикантів присвячено роботи Я. Бірзкопс, І. Одінокова, Т. Шевченка. У сучасних наукових дослідженнях В. Белікової, М. Давидова, О. Маркової, В. Москаленка питання професійної підготовки педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл висвітлюються, з одного боку, як становлення особистості педагогів, а з іншого – як процес професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Вітчизняна дослідниця Т. Багрій проаналізувала виконавську компетентність як ресурс творчого розвитку майбутнього педагога-музиканта (Багрій, 2020: 53).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: необхідно дослідити, як практична готовність допомагає оволодінню арсеналом професійних виконавських якостей, умінь і навичок.

Мета статті – проаналізувати виконавську діяльність майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Наукова новизна: обґрунтовано потребу у професійній підготовці до виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Для реалізації мети дослідження використано такі теоретичні та емпіричні **методи:** *теоретичний аналіз, порівняння та зіставлення* – для визначення стану розкриття проблеми дослідження виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл у науковій педагогічній літературі, вивчення досвіду роботи науково-педагогічних працівників вищої школи, педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Виклад основного матеріалу. Необхідність удосконалення професійної підготовки педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл у сучасних умовах освітньої практики актуалізує потребу в становленні педагогів як креативних особистостей, здатних до нестандартного розв'язання творчих завдань. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці вважають, що дослідження компонентів виконавських навичок гри на фортепіано базується на навчально-інструментальній діяльності та обумовлені мотиваційною сферою учнів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. Ця сфера містить певні спонукальні мотиви, інтереси та потреби дітей. Маємо констатувати, що заняття музикою майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл сприяють формуванню професійних творчих якостей особистості, мотивації до майбутньої викладацької діяльності та поліпшує результативність навичок гри на фортепіано учнів. У студентському колективі студенти, що готуються стати викладачами музики, набувають виконавських умінь, навичок репетиційної роботи. Виконавський процес є неповторною творчою подією. Виконавська

діяльність у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл – це основний вид самовираження майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл, і музична інтерпретація є результатом взаємодії нотного тексту, виконавських традицій і волі виконавця.

Дослідник виконавської майстерності Я. Гоян зазначає: «Тільки сильна воля може організувати весь виконавський процес. Їй допомагають внутрішня зосередженість і активна робота образного мислення, поєднані разом, вони спрямовують інтелект студента на те, щоб він досягнув структурний кістяк масштабного музичного твору» (Гоян, 2005: 177). Вітчизняні дослідниці проблеми Т. Багрій та Н. Лаврентьєва зазначають, що заклади вищої освіти, які «займаються підготовкою майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл, є реальними суб'єктами реформування освітньої системи, оскільки в процесі професійного становлення майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл задаються базові освітні парадигми, змістові й технологічні основи організації освітнього процесу, зокрема формування творчого мислення сучасного вчителя музики» (Багрій, 2020: 54; Лаврентьєва, 2016: 11).

Маємо погодитися з твердженням вітчизняного вченого В. Смородського, що «процес фортепіанної підготовки учнів у дитячих музичних і спеціалізованих школах, який відбувається під час індивідуальних занять із фортепіано, пропонує свідомості учня предмет пізнання – набуття цілісного комплексу виконавських навичок; тривалий процес цілеспрямованого формування комплексу зазначених навичок супроводжується комплексом емоцій; комплекс емоцій, що виник під час набуття учнем виконавських навичок, забезпечує появу відповідного мотиваційного процесу, що проявляється в наявності художньо-естетичних потреб, інтересів щодо фортепіанної підготовки, виконавсько-інструментальної діяльності» (Смородський, 2015: 47).

Саме тому в професійному розвитку майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл особлива роль належить виконавським дисциплінам, тому потрібно звернути увагу на професійний рівень компетентності майбутніх педагогів в умовах виконавських занять. Важливо пам'ятати про якість оволодіння навичками виконавської діяльності майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. Специфіка музичної педагогічної діяльності полягає в розв'язанні поставлених завдань засобами музичного мистецтва й поєднує в собі педагогічну та музично-виконав-

ську діяльність. Професія майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл у галузі музичного мистецтва й музичної освіти передбачає високий рівень підготовки майбутнього вчителя як необхідної якості майбутнього спеціаліста у сфері музичної педагогічної діяльності, що є важливим на сучасному етапі.

Виконавська підготовка майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл посідає особливе місце в їхньому професійному становленні. І саме заняття класу фортепіано є однією з тих дисциплін, яка містить різні компоненти виконавської діяльності. Виконавська діяльність як вид мистецтва передбачає творчу атмосферу й своєрідну організацію в закладах вищої освіти з музично-педагогічним напрямом. Враховуючи специфіку підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл, «освітній процес повинен базуватися на принципах активної практичної та виконавської діяльності, де найбільш повно набуваються професійні навички творчої роботи з колективом. Готовність до колективної творчої діяльності стає пріоритетною у визначенні критеріїв повноцінної підготовки майбутнього фахівця». Особливо важливо про це пам'ятати під час професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл (Багрій, 2020: 55).

Музично-творчий потенціал студентів закладів вищої освіти, які займаються професійною підготовкою майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл, є креативним складником в їхній підготовці. Саме тому, що «творчі здібності найбільш повно виявляються й розвиваються в мистецтві. Творчість розглядається як діяльність, що породжує дещо якісно нове, яке вирізняється неповторністю та оригінальністю». Французький учений А. Пуанкаре зазначав, що «суть творчості полягає у створенні нових корисних комбінацій; творити – означає вирізняти, вибирати» (Пуанкаре, 1989: 411).

Виконавська діяльність як вид мистецтва передбачає творчу атмосферу й своєрідну організацію в закладах вищої освіти з музичним педагогічним напрямом. У становленні майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл основоположного значення набуває виконавська музична діяльність. На заняттях класу фортепіано практично застосовуються ті знання, які студенти отримують із музичних теоретичних обов'язкових і вибіркового дисциплін, а саме: музична теоретична грамотність; «текстова грамотність»; знання принципів трактовки; знання принципів і прийомів самостійної роботи; знання репертуару.

Виконавські компетенції в практичній підготовці майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл «розглядаються як оволодіння такими вміннями й навичками: уміння виконувати музичні твори різної форми й стилю; уміння розкривати художній образ на основі прочитання музичних текстів, а також власного виконавського досвіду; уміння самостійно працювати над партитурою; оволодіння шкільним музичним фортепіанним репертуаром» для класів різних вікових груп (Багрій, 2020: 56; Яковлев, 2014).

Засвоєння теоретичного та практичного освітнього матеріалу сприяє формуванню виконавської компетентності. Одним із найважливіших чинників, що зумовлює її якість, є досконалість пізнання й творчий підхід в освоєнні музичного твору. Зарубіжна дослідниця І. Арановська констатує, що «якість створення виконавцем власної інтерпретаційної моделі музичного твору детерміновано якістю вивчення ним авторського тексту» (Арановська, 2013: 59). Початком музичного виконання будь-якого фортепіанного твору є нотний текст, без якого неможлива виконавська діяльність. Нотний текст зафіксований нотним записом, вимагає з'ясування намірів композитора. А інколи система нотних знаків дає можливість дуже точно фіксувати звучання музики, і майбутні педагоги дитячих музичних і спеціалізованих шкіл повинні відчувати, що виражають умовні знаки.

Композитори зазначають, що нотний запис – це лише ескіз порівняно з реальним звучанням музики. Важливою для нашого дослідження є думка американського композитора А. Копленда, який так висловився про нотний запис: «Деякі виконавці з релігійним благоговінням споглядають на друковану сторінку: кожна люфтпауза, кожне заготоване *staccato*, метрономічні позначення сприймаються ними як святина. Я завжди сумніваюся, принаймні внутрішньо, перш ніж підірвати їхню довірливу ілюзію. Мені хотілося, щоби нотний запис, наші прийнятні вказівки темпів і динаміки були цілком точними, але заради справедливості треба визнати, що друкована сторінка – це тільки деяке наближення до бажаного. Це всього лише вказівка на те, наскільки близько у викладенні на папері композитор прислухався до своїх найпотаємніших думок. І за межами цього виконавець представлений самому собі» (Копленд, 1968: 120). Це твердження констатує, що виконавець не повинен сліпо керуватися вказівками, оскільки способи запису не зовсім досконалі, і вагома частка випадає на самостійність виконавської творчості. На думку зарубіжного дослідника Н. Ларькова, «нотний текст – це лише недосконалий спосіб вираження музичної думки»

(Ларьков, 2016: 78). Кожен музикант по-різному трактує один і той же нотний текст, адже ноти не можуть зобразити всі нюанси музичного твору, що необхідно пам'ятати під час професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл. Трактовка всіх нюансів музичного твору водночас є, як зазначає вітчизняна вчена С. Грищенко, самовдосконаленням і саморегуляцією майбутніх фахівців, як «практичні заходи специфічного призначення» (Грищенко, 2019: 130).

Важливо пам'ятати, що «нюанс піано має безліч відтінків, які виражають найрізноманітніші почуття й емоції, і від творчого мислення диригента залежить передача композиторського задуму. Творчість створює можливість багатозначного зображення одного й того ж твору різними виконавцями, що свідчить про суб'єктивізм сприйняття» (Багрій, 2020: 57).

Важливо пам'ятати й про творчий компонент у виконавському прочитанні нотного тексту. Вітчизняний науковець І. Бойчев стверджує, що: «У майбутнього педагога-музиканта необхідно виховувати вміння відділяти в тексті головне, простежувати в сплетіннях фактури мелодичний розвиток тканини; поряд із мелодичним (лінійним) виховати гармонічне (вертикальне) бачення, щоб у складних мелодичних фігураціях одномоментно охоплювати їхню гармонійну основу й на цьому будувати цілісну форму фраз, розділів тощо. Вершиною здатності прочитання нотної партитури є всеохоплювальний синтез, високорозвинене мистецтво інтуїтивне бачення» (Бойчев, 2015: 15).

Робота майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл над вивченням фортепіанного музичного твору повинна полягати не в максимальному дотриманні ремарок, вказівок у нотному тексті, зокрема вказівок викладачів закладів вищої освіти, а в самостійному їхньому осмисленні, пошуку засобів передачі змісту твору та здатності подавати їх в інтонуванні, виконавській інтерпретації.

Висновки. Серед видів діяльності музично-педагогічної кваліфікації майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл виконавська діяльність є однією з пріоритетних у наш час у закладах вищої освіти мистецького спрямування. Професійна підготовка майбутніх фахівців потребує більшої уваги виконавської діяльності в практичній підготовці майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

Перспективи подальших розвідок дослідження потребують більш глибокого вивчення педагогічних умов підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арановская И. Музыкальное исполнительство как междисциплинарный феномен. *Известия ВГПУ*. 2013. № 8 (83). С. 57–60.
2. Багрий Т. Виконавська компетентність як ресурс творчого розвитку майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка. 2020. № 1. С. 53–59.
3. Бойчев І. Чинники професійної успішності майбутнього музиканта-педагога як виконавця. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*: Педагогічні науки. 2015. Вип. 33. С. 12–15.
4. Гоян Я. Маестро. Есе. Київ : Веселка, 2005. 207 с.
5. Грищенко С. Самовдосконалення особистості : монографія. Чернівці : Видавництво «Десна Поліграф», 2019. 192 с.
6. Копленд Л. Музыка и воображение. *Советская музыка*. 1968. № 4. С. 120–122.
7. Лаврентьева Н. Формування творчого мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кам'янець-Подільський, 2016. 229 с.
8. Ларьков Н. Документоведение : учебник. Москва : Проспект, 2016. 416 с.
9. Пуанкаре А. О науке. Ценность науки. Математические науки. Москва : Наука, 1989. С. 399–414.
10. Смородський В. Формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2015. 227 с.
11. Яковлев С. Теоретическая модель формирования музыкально-исполнительской компетентности будущего учителя музыки. URL: <http://www.scientific-notes.ru/pdfE014-27.pdf>.

REFERENCES

1. Aranovskaya, Y. (2013). Muzykalnoe ispolnytelstvo kak mezhdyscyplynamyj fenomen [Musical performance as an interdisciplinary phenomenon] *Yzvestyya VGPU*, № 8 (83), pp. 57–60 [in Russian].
2. Baghrij, T. (2020). Vykonavsjska kompetentnistj jak resurs tvorchohoho rozvytku majbutnjogho pedaghogha-muzykanta [Performing competence as a resource for creative development of the future music teacher]. *Naukovi zapysky Ternopiljskogho nacionaljnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni Volodymyra Ghnatjuka. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*. Serija: pedaghoghika. № 1, pp. 53–59. [in Ukrainian].
3. Boyihev, I. (2015). Chynnyky profesijnoi uspishnosti maibutnoho muzykanta-pedahoha yak vykonavcia [Factors of the professional success of a future music teacher as a performer] *Naukovi visnyk Izmayilskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: Pedagogichni nauky: Zbirnyk naukovykh prats. Izmayil: RVVIDGU, Vol. 33, pp. 12–15. [in Ukrainian].*
4. Hoyan, Ya. (2005). Maestro. Esey. [Maestro. Essay]. Kyiv: Veselka. [in Ukrainian].
5. Ghryshhenko, S. (2019). Samovdoskonalennja osobystosti [Self-improvement of personality]: monohrafija [monograph]. Chernihiv: Vydavnyctvo “Desna Polighraf”. [in Ukrainian].
6. Koplend, L. (1968). Muzyka i voobrazhenie [Music and imagination]. *Sovetskaia muzyka*. № 4, pp. 120–122. [in Russian].
7. Lavrentieva, N. (2016). Formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk 13.00.02. [Formation of creative thinking of the future music teacher in the process of instrumental and performance preparation]. Kamianets-Podilskyi. [in Ukrainian].
8. Larkov, N. (2016). Dokumentovedenie: uchebnyk. [Documentation: a textbook]. Moscow: Prospekt. [in Russian].
9. Puankare, A. (1989). O nauke. / pod red. L. S. Pontryagina. Tsennost nauki. Matematicheskie nauki. [The value of science. Mathematical Sciences]. Moscow: Nauka, pp. 399–414. [in Russian].
10. Smorodskij, V. (2015). Formuvannja vykonavsjskykh navychok ghry na fortepiano v uchniv dytjachykh muzychnykh shkyl na zasadakh zhanrovogho pidkhodu [Formation of performing skills of playing the piano in students of children's music schools on the basis of a genre approach]: dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.02 – teoriya ta metodyka muzychnogho navchannja – [dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences]. Kyjiv [in Ukrainian].
11. Yakovlev, S. (2014). Teoreticheskaya model formirovaniya muzykalno-ispolnitelskoy kompetentnosti budushchego uchytelya muzyki. [A theoretical model for the formation of musical and performing competence of a future music teacher]. URL : <http://www.scientific-notes.ru/pdf014-27.pdf>. [in Russian].